

7. Юсупов И. М. Психология эмпатии (Теоретические и прикладные аспекты): Дис... д-ра. психол. наук. / И.М. Юсупов. – С.-Петербург. Гос. Ун-т. – СПб., 1995. – 252 с.

The article envisages the problem of empathy and empathic feelings as a response to the experiences of the people. The concept of empathy is revealed as an integral phenomenon that connects conscious and subconscious instances of the psyche, the purpose of which is a «penetration» into the inner world of the other person. The approaches of domestic and foreign researchers to the meaning of empathy are analyzed, especially in teenagers, at different stages of psychological science development. Two main directions in the research of the problem of empathy are presented: the cognitive and emotive. The results of comparative analysis of the features of empathy in teenagers – the representatives of various conditions and forms of socialization are represented: those who are brought up in families and are trained in secondary schools, as well as teenagers living in children's homes, orphanages and boarding schools. On the basis of the obtained results we made conclusions about the differences of the development of empathy in teenagers of different social groups.

Keywords: empathy, empathic feelings, socialization, boarding schools.

Отримано: 9.01.2013 р.

УДК 159. 9

Л.Л.Макарова

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ «Я-КОНЦЕПЦІЇ» В СТРУКТУРІ САМОСВІДОМОСТІ

Розкриваються теоретичні аспекти формування Я-концепції як необхідної умови успішної соціалізації особистості. Розглядаються визначення, особливості та складові самосвідомості та Я-концепції в різних теоріях. Надається також визначення особистісної та етнічної Я-концепцій, їх особливості та складові. Наводяться дані емпіричного дослідження особливостей Я-концепції студентської молоді, що відносить себе до української та російської етнічних спільнот і проживає в Східному та Південному регіонах України. Робляться висновки про східні особливості Я-концепції студентів-українців та студентів-росіян Східного та Південного регіонів України.

Ключові слова: самосвідомість, Я-концепція, особистісна Я-концепція, етнічна Я-концепція, самооцінка, самопізнання, саморегуляція, ідентичність.

Раскрываются теоретические аспекты формирования Я-концепции как необходимого условия успешной социализации личности. Рассматриваются определение, особенности и составляющие самосознания и Я-концепции в разных теориях. Подается также определение личностной и этнической Я-концепций, их особенности и составляющие. Приводятся данные эмпирического исследования особенностей Я-концепции студенческой молодежи, которая относит себя к украинской и русской этническим общностям и проживает в Восточном и Южном регионах Украины. Делаются выводы о сходных особенностях Я-концепции студентов-украинцев и студентов-русских Восточного и Южного регионов Украины.

Ключевые слова: самосознание, Я-концепция, личностная Я-концепция, этническая Я-концепция, самооценка, самопознание, саморегуляция, идентичность.

Постановка та актуальність проблеми. Сучасні соціальні трансформації обумовлюють фрагментарність соціальної дійсності і життя конкретної людини. Невизначеність людського буття є характерною рисою сьогодення. В нестабільному динамічному світі, перенасиченому інформацією, ідентичності стають рухливими, нестійкими, множинними, залежними від соціокультурного контексту. Питання визначення психологічного змісту людського «Я», внутрішнього ядра особистості стало одним з найскладніших у психології.

Аналіз останніх досліджень Проблема самосвідомості виступила об'єктом досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених: Р. Ассаджиолі, Е.Берн, Р. Бернс, А. Бодальов, М.Боришевський, У. Джемс, Е. Еріксон, І. Кон, Ч. Кулі, О. Леонт'єв, А. Менегетті, Дж. Мід, Г. Мюррей, Г. Олпорт, О. Орлов, Б. Паригін, К.Роджерс, Г. Салліван, Ж.Сартр, В. Столін, Т. Шибутані, А. Фрейд, З.Фрейд, Е. Фромм, П. Чамата, І. Чеснокова, К. Юнг тощо) [1 – 5]

Існує чимало робіт, які розглядають самосвідомість у філософських, психологічних та етичних аспектах: І.І. Чеснокова, В.В. Столін. Вивченням особливостей самосвідомості займалися І. Джемс, І.С. Кон, А.Б.Орлов, Н.І.Сорджвеладзе та С.Р. Панталеєв, питаннями „Я-концепції” займалися Т. Шибутані, А.А.Налчаджян, Р. Бернс.

У вітчизняній психології дослідження самосвідомості сконцентровані навколо двох питань: 1. Становлення самосвідомості в контексті проблеми розвитку особистості (Б.Г. Анан'єв, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, П.Р. Самота, Е.В. Шорохова). 2. Спеціальні

питання, пов'язані з особливостями самооцінки, її взаємозв'язок з оцінками оточуючих (А.И. Ліпкіна, В.С. Магун, В.Ф. Софін).

Метою даного дослідження є визначення теоретико-методологічних засад Я-концепції в структурі самосвідомості у зарубіжній та вітчизняній науці, особливостей Я-концепції студентів Південного та Східного регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Цікавість до «Я» з'являється у філософії та довгий час знаходиться в її компетенції. Предметом психологічних концепцій проблема «Я», самосвідомість постає лише у другій половині ХІХ ст.

Підхід до вирішення психологічних питань проблеми самосвідомості завжди знаходився у залежності від загальнофілософської позиції, якою визначається та чи інша психологічна концепція. Вперше звернулись до аналізу самосвідомості психологічні школи, які методологічно були зв'язані з суб'єктивно-ідеалістичною філософією. У декартовському інтроспективному підході принцип безпосередності психічного несе в собі таку сутність: вона виступає як інтроспекція. Цей принцип зберігає свою актуальність і дотепер у вигляді локковської рефлексії. Аналіз самосвідомості в концепціях, які засновані на принципі безпосередності, зустрічається в німецького психолога початку ХХ ст. А. Пфендера. В його концепції визначається як основний підхід розмежування «Я» та самосвідомості. Самосвідомість, з його точки зору, подібна екрану, на який проєцюється уявлене психічним суб'єктом те чи інше його «Я». В самосвідомості людина дивиться на своє особисте «Я», визнає його дійсно існуючим.[1]

Ліппс у своїй ідеалістичній теорії самосвідомості проходить через інтроспекціоністську трактовку почуттів. Для нього «почуття я» являє собою «зерно» усякої свідомості «Я», тобто самосвідомості. [2] В ряді сучасних концепцій зустрічаються у трансформованому вигляді по суті ті ж самі тенденції інтроспекціонізму. Наприклад, гуманістична психологія на перший план висуває проблему «істинного я», «самості», які виступають, поперше, у самосвідомості.

Дослідження проблеми «Я», самосвідомості зустрічається і в інших теоріях західних психологів, наприклад, в популярній американській теорії самоактуалізації (А.Маслоу, О.Генк, К.Гольдштейн тощо).

У концепції Маслоу виникає думка про залежність знання особистістю себе та відношення до себе від ступеня виразності в неї потреби в самоактуалізації, а знання себе обумовлює її взаємовідносини з об'єктивним світом.

В перші десятиріччя ХХ ст. особливо розповсюдженою стає психоаналітична концепція З. Фрейда. Я, свідомість, самосвідомість, за З.Фрейдом, – явище однозначне. Самосвідомість знаходиться як би «на служінні» несвідомих потягів, імпульсів та їх діяльності і визначається існуванням цієї сфери.

Американський філософ Д. Мід визначає розвиток самосвідомості, а джерелом формування самосвідомості вважає дитячі ігри [4].

В теорії «дзеркального я» Поріза Хортонкулі «ідея я» складається під впливом думок оточуючих та містить три компоненти: уявлення про те, якою я здаюся іншій людині; як ця інша людина мене оцінює; пов'язану з цим самооцінку, почуття гордості та приниження. [1]

І.І. Чеснокова до структури самосвідомості включила три основні елементи: самопізнання; емоційно – ціннісне відношення до себе; саморегуляцію, яка виявляється у самовихованні.[6]

Самопізнання – це складний багаторівневий процес, який умовно можна поділити на два основних рівні.

На першому рівні самопізнання здійснюється через різні форми співвіднесення самого себе з іншими людьми. Для другого рівня самопізнання специфічно те, що співвідношення знань про себе відбувається не в межах «Я» та інших людей, а в межах «Я» та «Я».

В якості другого компонента самосвідомості виступає спеціальний вид емоційного переживання, в якому відображається власне відношення особистості до того, що вона знає, розуміє, відкриває відносно самої себе. Будь-який акт самосвідомості є єдністю самопізнання та системи переживань, які включені в цей процес.

Результати інтегративної роботи в сфері самопізнання, з одного боку, та в сфері емоційно – ціннісного відношення – з другого, об'єднається в особливе утворення самосвідомості особистості – в її самооцінку.[6]

Самооцінка – це достатньо складне утворення людської психіки, яке виникає на основі узагальнюючої роботи процесів самосвідомості, що проходить різні етапи та знаходиться на різних рівнях розвитку при становленні самої особистості, ось чому самооцінка постійно змінюється, удосконалюється.

Третім компонентом процесу самосвідомості є саморегуляція особистістю складних психічних актів, які входять до складу діяльності та поведінки. Під саморегуляцією поведінки розуміється така форма регуляції, яка базується на результатах само-

пізнання та емоційно-ціннісного відношення до себе. В саморегуляції поведінки об'єктивно проявляється рівень самосвідомості. Найбільш важкі форми саморегуляції виникають як завершальний етап формування зрілої особистості, яка усвідомлює себе.

У. Джемс вважає, що свідомість особистості відображається в потоці думки, в якій кожна частина якості суб'єкта пам'ятає минуле, впізнає знайомі частини об'єкта, зосереджує на деяких з них свою увагу, як на своїй особі, і остання присвоює всі інші елементи пізнання. Ця особистість є емпіричним агрегатом об'єктивно пізнавальних речей. Пізнавальне «Я» само не може бути агрегатом. Наше «Я» – це мислення, в якому сутність в кожний момент різна [7].

У визначені періоди життя цілісність «Я» може порушуватися. Тоді особистість опиняється в кризовій ситуації. Вона повинна приймати важливі рішення, що стосуються її подальшого розвитку, цілей життя, ідентифікацій. Від цих рішень залежить її доля, структура характеру. Цей аспект розвитку особистості докладно досліджував Е. Еріксон.

Кожна людина має відносно стійку Я – концепцію. Вона знає, що існують інші люди, чимось схожі на неї, особливо якщо вона бачить себе створенням «середнім», але ніколи не існувало нікого такого, як вона, в минулому та ніколи не з'явиться у майбутньому. Поняття «Я-образу» та «Я-концепції» відносяться до деяких закономірностей в людській поведінці.

Коли формується Я-концепція, люди визначають себе за допомогою таких категорій, як вікова група, стать, рід занять, етнічна група та соціальний клас. Я-концепція має також часові характеристики. Я-концепція кожної людини за необхідністю унікальна, бо кожен має особливий минулий досвід. Всі люди більш-менш усвідомлюють свої реакції по відношенню до самих себе.

А.А. Налчаджян різні аспекти проблеми самосвідомості звів до наступних стверджень: 1) Я-концепція – це результат соціалізації та соціально-психічної адаптації особистості до типових ситуацій її життєдіяльності; 2) особливості Я-концепції та її окремих підструктур є показниками того, як адаптується особистість до соціальних умов свого існування; 3) в структурі різних особистостей можуть існувати як адаптовані, так і дезадаптовані та патологічно адаптуючі Я-концепції та їх підструктури [3].

Р. Бернс розглядав Я-концепцію як сукупність всіх уявлень індивіда про себе з їх оцінкою [8].

Я-концепцію часто називають образом «Я», або картиною «Я». Я-концепція розглядається як сукупність ставлень, які

спрямовані на самого себе: переконання, емоційне відношення до цього переконання та відповідна реакція. Ці три елементи Я-концепції можна конкретизувати наступним чином: образ «Я» – уявлення індивіда про самого себе; самооцінка – афективна оцінка цього уявлення; потенціальна поведінкова реакція, тобто дії, які можуть бути викликані образом «Я» та самооцінкою [1].

Згідно з положеннями теорії розвитку особистості Е. Еріксона, ідентичність «Я» у людини формується в 18-20-літньому віці. Людина досягає того рівня розвитку, коли вже знає, хто вона, що із себе уявляє, до яких груп належить, до чого прагне тощо.

Протилежний стан Еріксон назвав «невизначеністю», чи дифузністю «Я», в іншому випадку — «рольовою невизначеністю». Якщо особиста визначеність в індивіда розвинена, полегшується його перехід до зрілості [9].

Отже, можна зробити висновок, що цікавість до самосвідомості з'явилася ще у філософії, а предметом психологічних концепцій вона постає лише у другій половині 20 сторіччя. Перші, хто звернувся до аналізу самосвідомості, були психологічні школи, які пов'язані з суб'єктивно-ідеалістичною філософією та декартовським інтроспективним підходом. В дослідженні самосвідомості активну участь брали такі вчені, як Декарт, А. Пфендер, З. Фрейд, А. Маслоу, О. Генк, К. Гольдштейн, У. Джемс, Т. Шибутані, А. Налчаджян, Р. Бернс, а в Росії займались дослідженням самосвідомості Н. Грот, Е. Боброва, І. Чеснокова, А. Спіркін, В. Столін та багато інших [1- 10].

Кожний індивід належить до певної соціальної спільноти. У групі виникають загальні для всіх членів психічні явища; почуття взаємозв'язку і приналежності до неї, ідентифікація з групою і почуття «ми» тощо. Коли одна соціальна група відмежовується від іншої, через деякий проміжок часу в кожній з них формується почуття єдності, чи «ми». Кожен член групи починає відрізняти «своїх» від «інших», так званих, чужих. Співвідношення «ми» — «вони» – найважливіша ознака міжгрупової диференціації. Люди більш схильні характеризувати своїх за допомогою позитивних ознак, ніж інших, «чужих».

Таке ж явище має місце й в етносах. З одного боку, кожен індивід вважає себе членом етносу, з іншого боку – сам етнос, як велика група, здобуває визначені соціально-психологічні риси і характерні форми поведінки. Тому проблему етнічного «я» можна розглядати на декількох рівнях:

- на рівні особистості (етнофора);
- на рівні етносу в цілому (загальноетнічний рівень);

- на рівні окремих соціальних груп етносу, наприклад родини.

Етнічна «я-концепція» окремої людини — ціла система уявлень про себе, тісно зв'язана з тим образом свого етносу, що теж існує в її голові. Етнічний «я-образ» людини є однією з підструктур її загальної «я-концепції». Він складається з наступних компонентів:

- уявлення про те, що він (даний індивід, його носій) є одним із представників цього етносу;
- уявлення про якісь фізичні і психічні риси, що є загальними для нього і для багатьох інших представників цього етносу (наприклад, маються на увазі визначені фізичні, антропологічні ознаки: колір і форма очей, форма носа, силует, зріст, колір шкіри тощо);
- уявлення про деякі культурні спільності (маються на увазі національна мова, історія, походження, визначені звички і цінності, загальнонаціональні символи тощо);
- з почуття спільності і позитивної психічної ідентифікації з цією спільністю, при якому виникає особливо сильна емпатія до її членів, почуття споріднення і загальної долі з ними [1]

Усі ті явища, що свідчать про порушення особистої визначеності (рольова невизначеність, дифузність тощо), можуть спостерігатися й у процесі розвитку етнічної ідентичності. Ці порушення повинні спостерігатися на рівні індивідуальної етнічної «я-концепції».

Індивідуальна етнічна «я-концепція» особистості, хоча і складає більш-менш цілісну систему, реально «розподілена» у різних підструктурах загальної «я-концепції» особистості. Інакше кажучи, елементи етнічної «я-концепції» особистості є у всіх частинах «я-концепції» (в «ідеальному я», «реальному я», у різних «соціальних я» тощо), але ці елементи — когнітивні, образні й оцінні — взаємозалежні.

Фактично етнічна «я-концепція» на рівні всього етносу є також своєрідною етнічною (національною) ідеологією, що складається з різних блоків: етнопсихологічного: уявлень про власні психологічні риси і способи поведінки; антропологічного; про свої фізичні риси; генетичного: про своє походження, тощо.

Для того, щоб функціонувати, етнічна «я-концепція» «опускається» на рівень індивідуальної і групової поведінки. Етнічний «я-образ» «індивідуалізується» в особистісних етнічних «я-образах», хоча останні з ним ніколи не збігаються цілком. За-

гальноетнічний «я-образ» такий складний, що його можна було б назвати особливою «я-концепцією». Етнічний «я-образ» – це система загальних уявлень значного числа чи більшості членів етносу про свою етнічну групу, її походження, основні особливості її культури і психічного складу. Це система колективних уявлень, але не про зовнішній світ, не про інші народи, а про себе. Це відображення етнічного темпераменту, характеру, традицій, історії, мистецтва і літератури, походження, досягнень тощо.

Етнічна «я-концепція» існує, живе і діє як на рівні особистості, так і на рівні груп і всього етносу в психіці тих численних соціальних груп, з яких етнос складається.

При емпіричному вивченні особливостей самосвідомості українських студентів Південного регіону, їхньої Я-концепції, зокрема Я-реального, було з'ясовано, що 28% української студентської молоді вважає себе в даний момент життя чуйними, 17% – завзятими, 14% – сентиментальними, така ж кількість (14%) – вразливими. 13% осіб, які відносять себе до української етнічної спільноти, вважають себе рішучими, а 9% студентів свідчать, що в даний момент життя вони пристрасні. 3% українців визнають себе гордими, 6% – обережними, а 36% – образливими. За результатами вивчення наступної складової Я-концепції – динамічного «Я» – було визначено, що 39% студентів української національності мають за мету бути рішучими, 33% – стриманими, а 28% – чуйними. При вивченні майбутнього «Я» українців Південного регіону було визначено, що у майбутньому 8% студентів бачать себе рішучими, а 18% осіб хочуть бути гордими. За «Я», яким представляємось, 32% українських студентів тяжіють вважатися іншим чуйними, 17% хочуть виглядати в очах інших стриманими, 15% респондентів – сентиментальними, 26% студентів – гордими, а 10% осіб бажають мати вигляд перед іншими більш розкутий. В ідеальному «Я» особистості українських студентів було визначено, що 76% студентів мають бути гордими, 16% осіб – рішучими, 8% українців – чуйними.

У студентів Південного регіону, які визначили себе представниками російської національної спільноти, були визначені наступні особливості складових Я-концепції: 75% російських студентів вважають себе на даний момент життя гордими, а 25% респондентів – рішучими. В динамічному «Я» було з'ясовано, що 50% російських студентів мають за мету стати рішучими, стільки ж (50%) – більш чуйними. 50% російських студентів у майбутньому хочуть бути відповідальними, 25% – уважними і 25% – рішучими. Ідеальне «Я» російських студентів представлене на-

ступними особливостями: 75% студентів-росіян повинні бути рішучими, а 25% мусять стати гордими. За результатами вивчення «Я», яким представляємось, російських студентів було визначено, що 87% студентів-росіян бажають, щоб інші їх вважали більш розкутими, а 13% прагне вважатися перед іншим сміливими.

За допомогою методики А.В. Петровського з'ясували особливості самосвідомості студентської молоді Східного регіону: вона вважає себе в даний момент життя рішучою (52%), 24% студентів вважають себе завзятими, 12% – чуйними, а 12% українців – вразливими (-реальне). В динамічному «Я» встановили наступні особливості молоді: 58% студентів мають за мету бути рішучими, 24% воліють бути раціональними, 18% – чуйними. Вивчаючи майбутнє «Я» студентської молоді Сходу, встановили, що у майбутньому 58% студентів-українців бачать себе раціональними, а 42% – стриманими. При вивченні особливостей самосвідомості особистості студентів-українців було встановлено: 70% українських студентів тяжіють вважатися іншим рішучими, 12% – стриманими, а 18% респондентів – раціональними. В майбутньому «Я» студентів-українців Сходу були визначені наступні особливості: 80% студентів мають бути чуйними. 10% осіб – рішучими, така ж кількість (10%) – завзятими.

В теперішньому «Я» російських студентів Східного регіону було визначено, що 75% від загальної кількості студентів-росіян вважають себе на даний момент життя гордими, а 25% респондентів – рішучими. Ідеальне Я студентів-росіян східного регіону мало такі особливості: 50% мріють стати рішучими, а ще 50% респондентів – більш чуйними. 50% російських студентів у майбутньому хочуть бути відповідальними, 25% прагнуть стати уважними, а решта (25%) бажають бути рішучими. В динамічному «Я» російських студентів Сходу визначено, що 75% росіян повинні бути рішучими, а 25% осіб – гордими. 87% російських студентів бажають, щоб інші їх вважали більш розкутими, а 13% прагнуть видаватися перед іншим сміливими.

Виходячи з гіпотези нашого дослідження, ми визнали доцільним застосувати виборочний коефіцієнт конкордації та χ^2 -Пірсона.

Для визначення величини рангової кореляції між двома (і більше) вибірками використовується, так званий, вибірковий коефіцієнт конкордації. Слабка внутрішньогрупова кореляція і близькість центроїдів не дозволяють зробити висновок про істотну відмінність психологічних особливостей груп, тобто, не існує статистично значущих розбіжностей між особливостями Я-концепції студентів-українців та студентів-росіян різних регіонів України.

Висновки.

1. А.А. Налчаджян різні аспекти проблеми самосвідомості звів до наступних стверджень: 1) Я-концепція – це результат соціалізації та соціально-психічної адаптації особистості до типових ситуацій її життєдіяльності; 2) особливості Я-концепції та її окремих підструктур є показниками того, як адаптується особистість до соціальних умов свого існування; 3) в структурі різних особистостей можуть існувати як адаптовані, так і дезадаптовані та патологічно адаптуючі Я-концепції та їх підструктури.

2. За даними теоретичного аналізу можна констатувати, що самосвідомість як надзвичайно складний процес виступає в нерозривній єдності своїх складових: опосередкованого пізнання себе, емоційно-ціннісного ставлення до себе та саморегулювання поведінки в різноманітних формах взаємодії людей.

3. Етнічна «я-концепція» окремої людини — ціла система уявлень про себе, тісно зв'язана з тим образом свого етносу, що теж існує в її голові.

4. Студенти (українці і росіяни) Східного та Південного регіонів України мають ідентичні особливості Я-концепції:

– в Я-реальному визначилось, що українська молодь обох регіонів вважає себе в даний момент життя чуйною, завзятою. Більш за все студентам-українцям притаманне уявлення про себе як про образливих, наступною кількісно вираженою рисою є гордість, а найменш вираженою – обережність

– в майбутньому студенти обох регіонів бажають бачити себе більш рішучими, завзятими. Східні характеристики Я-концепції спостерігаються і у студентів, які вважають себе росіянами.

5. Статистична обробка даних дослідження показала, що не існує статистично значущих розбіжностей між показниками Я-концепції студентів Південного та Східного регіонів.

Список використаних джерел

1. Налчаджян А.А. Этнопсихология [Текст] / А.А. Налчаджян. – СПб.: Питер, 2004. – 381 с.
2. Павленко В. М. Этнопсихология: Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
3. Налчаджян А.А. Я – концепция [Текст] / А.А. Налчаджян // Психология самосознания: хрестоматия. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2000. – 672 с.
4. Mead G.H. Mind, Self and Society. Chicago: University of Chicago Press. 1934. Tajfel H., Turner J.C. The social identity theory of intergroup behavior // Psychology of Intergroup Relations. – Chicago, 1986.

5. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э.Фромм. – М.: АСТ, 1998. – 670 с.
6. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии/ И.И.Чеснокова . – М.: Наука, 1977. – 144 с.
7. Джемс У. Психология / У. Джемс. – М., 1991. – 368 с.
8. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.
9. Эриксон Э. Детство и общество/ Под ред. А. А. Алексеева. – Спб.: Ленато, АСТ, 1996. – 592 с.
10. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс / Пер. с англ.; общ. ред. и предисл. Е.И.Исениной. – М.: Изд. группы Прогресс, Универс, 1994. – 480 с.

Theoretical aspects of Me-concept formation as a necessary condition of a successful socialization of the personality are revealed in the article. The definitions, features and components of consciousness and Me-concepts are considered in various theories.

The theoretical aspects of the formation of Me-concept as a prerequisite for successful socialization are revealed. The purpose of this study is to determine the theoretical and methodological foundations of Me-concept in the structure of self-consciousness in the domestic and foreign science, especially Me-concept of students of South and East regions of Ukraine. The author provides a definition, identifies the features and components of identity and Me-concept in different psychological theories. The approach to solving the problem of psychological issues of self-awareness is considered as a function of the general philosophical position, which is determined by this psychological concept. The author examines the structure of consciousness, which consists of three components: self-awareness, emotional and value relationship to itself and self-regulation.

The ethnic problem of «Me» is proposed to consider at several levels: at the level of the individual, at the level of the ethnic group as a whole, at the level of individual social groups. The author also provides a definition of personal and ethnic self-concept, their features and components; covers the components of ethnic «self-image» of a man as one of the substructures of its total Me-concept.

The data of the empirical studies of Me-concept of students who identify themselves as Ukrainian and Russian ethnic communities and live in the Eastern and Southern regions of Ukraine are represented in the article. The conclusions about similar features of Me-concept of Ukrainian and Russian students of Eastern and Southern regions of Ukraine are made.

Keywords: self-consciousness, Me-concept, personal Me-concept, ethnic Me-concept, self-esteem, self-knowledge, self-control, identity.

Отримано: 15.01.2013 р.